

Sigita Kraniauskienė

Generációk: a fogalom gyakorlati alkalmazása

Litvániában, hasonlóan a többi egykori szovjet területhez, az utóbbi évtized hozzájárult a generációk kérdését kísérő, korábban csekély érdeklődés gyors növekedéséhez. A radikális történelmi fordulat és a gyors társadalmi változások kombinációja egyszeri és kedvező alkalmat biztosított arra, hogy a generációk formálódását és átalakulását a legközvetlenebb módszerekkel figyeljük meg. Számos történelmi esemény és tapasztalat került a politikai viták világába. Sokan fogalmazták meg saját értelmezésüket a múlttal kapcsolatban, a könyvesboltok pedig megteltek memoárjaikkal. Ez a dinamikus társadalmi diskurzus szolgált inspiratív forrásként számos szociológus számára, akik a generációk identitását Litvániában kiegyensúlyozottabb nézőpontból kívánták szemlélni. Jelen tanulmány két kérdésre keresi a választ. Először is arra, hogy mit jelent a generációk identitásának fogalma. Másodszor pedig arra, hogy ezek az identitások hogyan vizsgálhatóak empirikus kutatások segítségével. Az érvek és illusztrációk számos empirikus tanulmányból származnak. Utalásokat találhatunk az 1995–2003 közötti időszakban kiadott litván önéletrajzok számának mennyiségi alakulására.¹ További számszerű adatok is említésre kerülnek két történelmi tudatot vizsgáló tanulmányból (GAIDYS–TUREIKYTĖ–ŠUTINIENĖ 1989, 77–87).

A generációkat érintő számos empirikus kutatás elméleti háttéréül Mannheim Károly generációfogalma szolgált. Mannheim műveiben nem a fogalom genealógiai értelmezését alkalmazta, hanem elsősorban úgy határozta meg, mint a társadalmi szerkezet olyan elemét, amely az életkori rétegződéshez és az életkori különbségekhez kötődik. Szociológiai értelemben nem tekintette elégségesnek az életkor demográfiai kritériumát. Egy mai generáció – Mannheim szerint – olyan társadalmi csoport, amelyben az életkor ugyan nem korlátozza a csoporthoz tartozást, de kiterjed azoknak az egyéneknek az összességére, akik serdülőkorukban vagy felnőttkoruk korai szakaszában szükségszerűen konfrontálódnak egy korábban létező kultúrával és valószínűleg ennek átalakítási szándéka is megfogalmazódik bennük. (MANNHEIM 1952, 302–303.) Ebben az esetben egy generáció tapasztalatait leginkább a tagjai között jelentkező, éledő, visszaható tudatosság alakítja az érési folyamat során. Így a generáció nem jelent koherens vagy könnyen azonosítható társadalmi egységet. A valóságos társadalmi világban a generációk azonosítása csak a társadalom irányába történő olyan megnyilvánulás, melyet a kollektív tapasztalat oszt és alakít.

Természetesen, a gyakorlatban Mannheim generációfogalmának empirikus kutatásokban való felhasználása elemzési eszközként további pontosítást és kiterjesztést

¹ Ezen kutatáshoz az adatok 1995-ben kerültek összegyűjtésre a Vilniusi Egyetem és a Helsinki Egyetem életrajzi pályázatán. A szervezők 168 írott élettörténetet kaptak. A legidősebb szerző 85, a legfiatalabb 12 éves volt, így a beküldött történetek, emlékek és történelmi visszaemlékezések átfogták a XIX. század végétől a XX. század utolsó évtizedéig terjedő hosszú időszakot.

igényel. Ezért tanulságos figyelembe venni a nemrégiben Pilcher, Riley és Miller által megalkotott kohorsz-generáció fogalmat (PILCHER 2000; RILEY 1998). Az e fogalmat kidolgozó szociológusok két strukturális változó – (a) életpálya intézményesült szakaszai és a (b) sajátos történelmi korszak – összekapcsolásával empirikus határokat vontak a generációk között. Ez a megközelítés megfordította a háromgeneráció-teóriát, mely feltételezte, hogy a generációk közötti elhatárolásokat azok a radikális társadalmi és politikai változások befolyásolják, melyek a másodlagos szocializáció időszakában következnek be (MILLER 2000). Ezen nézet szerint az első generáció (az 'előzetes' kohorsz-generáció) olyan egyénekből áll, akik a felnőtt kort a nagy társadalmi változások bekövetkezése előtt érik el. A második generáció tagjai (az 'átmeneti' kohorsz-generáció) ezeket az átalakulásokat serdülőkoruk vagy fiatal felnőtt koruk idején éli meg, azaz a másodlagos szocializáció időszakában, amikor általában a legintenzívebb tanulás és az első munkapiaci tapasztalatok megszerzése történik. Az emberek legkritikusabb társadalmi tapasztalatait legnagyobb valószínűséggel az ebben az életszakaszban lejátszódó történelmi események hozzák létre. Ezek az élmények különösen központi szerepet játszhatnak ezen kohorsz-generáció politikai-kulturális identitásának formálódásában. A harmadik generáció (az 'utólagos' kohorsz-generáció) olyan egyénekből áll, akik az átalakulások után születtek és akik élettapasztalataikat az új társadalmi valóságból szerzik. E generáció számára ismeretlenek és irrelevánsak a korábbi csoportok kollektív tapasztalatai. Tanulmányomban ezt a három generációs modellt szeretném nyomon követni.

A KOHORSZ-GENERÁCIÓK IDENTITÁSÁNAK TARTALMA

Azoknak a kutatóknak, akik a társadalmi identitás területén empirikus kutatásokat végeznek, szembe kell nézniük egy nehéz kérdéssel: Feljogosít-e az egyedi csoportok osztályozási folyamata – melyben a kutató azonosítja a csoport tagjainak speciális társadalmi jellemzőit és azokat mint a tagok identitásának központi elemét nevezi meg – arra, hogy ennek az identitásnak a valóságos létezéséről is beszélhessen? Ezzel a problémával akkor is szembesülünk, ha a kohorsz-generációk identitásának és az őket elhatároló, megkülönböztető jellemzőiket vizsgáljuk. Ehelyütt célszerű utalni a brit szociológus, Richard Jenkins kollektív identitásról szóló elméletére. Jenkins szerint az, hogy a társadalomban milyen csoportok léte tudatosul, a társadalmi önazonosítás dialektikájától függ, azaz a *csoport-identifikáció* és a *társadalmi kategorizálás* interakciójától. A társadalmi identitás létrejötte mindkét folyamat együttes eredménye. Ez azt jelenti, hogy bármilyen vita az identitás megnyilvánulásáról azon alapul, hogy milyen előfeltételezéseket fogadunk el a valós társadalmi egységek létevel kapcsolatban.

A szociológia hagyományosan két típusú társadalmi egységet különböztet meg: társadalmi csoportokat és társadalmi kategóriákat. A társadalmi csoport definíciója mindig a tagok öntudatos és kölcsönös elismerését hangsúlyozza, ami lehetővé teszi a kutatók számára, hogy ezen csoport megkülönböztető ismérveiről beszéljenek, és a csoportot mint önálló társadalmi egységet szemléljék. A társadalmi kategóriák a népesség egységei, melyeket egy olyan osztályozási vagy tipizálási séma szerint határozunk meg, melynek természetét és összetételét a külső szemlélő határozza meg. Ez a megfigyelő választja ki az osztályozás szempontjait és analitikusan megalkotja a társadalmi kategóriákat (MANN 1983, 34). A társadalmi csoport esetében az egység tagjai azonosítják magukat a csoporttal és tudatában vannak, hogy ők maguk

kik és mely csoporthoz tartoznak. A társadalmi kategóriák esetében nem feltétlenül szükséges, hogy az egyének tudjanak egy adott társadalmi csoportbeli tagságukról vagy az abba történő besorolásukról. Az első esetben a társadalmi egység léte attól függ, hogyan érzékelik azt a tagok és hogyan tekinti ezt a külső megfigyelő. A második esetben a társadalmi egység léte csak attól függ, hogy a külső megfigyelő elismeri-e önálló társadalmi egységként.

Átfogalmazva a Jenkins által az önazonosítás és a kategorizálás elemző megkülönböztetéséről alkotott analitikai elméletet, elfogadhatónak tűnik azt mondani, hogy a kategorizálás mint egy társadalmi egység immanens identitásának elismerése és az ennek alapján történő besorolás nem vezet a szociális identitás valóságos megjelenítéséhez. Az elméleti probléma akkor válik igazán egyértelművé, ha a történelmi, a társadalmi és a kulturális identitás olyan konkrét eseteit vizsgáljuk, melyekben a kutatók a kohorsz-generációk identitásának kérdését vetik fel. Beszélhetünk-e egyáltalán a kohorsz-generációk identitásának tényleges, valóságos létezéséről? Érdekes módon ez az identitás elsősorban absztrakt kategória és nem feltétlenül vonja maga után a csoport tagjai közötti, illetve a csoportok közötti szimbolikus interakciók létét, annak ellenére sem, hogy a definíció értelmében a társadalmi identitás éppen ilyen interakciókon alapul. Ha azonban elhagyjuk ezeket az érveket, kísérletet tehetünk arra, hogy átfogóbb képet kapjunk a kohorsz-generációk társadalmi identitásának létezéséről.

A kérdés azzal oldható meg elméleti síkon, hogy az identitás fogalmát némileg pontosítjuk. A definíció nem utasíthatja el és nem építheti le az azonosulás koherens folyamatát. A definíció tisztázása az azonosulási folyamat két dimenziójának, *nominális* és *virtuális* stádiumának a megkülönböztetését foglalja magába. Az azonosulás különböző szinteken mehet végbe, de nem foglal magába párhuzamos folyamatokat. A *nominális* dimenzió Jenkins szerint azt mutatja, hogy a viták során hogyan nevezik meg a csoportot vagy kategóriát (JENKINS 1996). Ez az identitás-címke származhat magától a személytől, aki az adott társadalmi csoporthoz tartozik, magától a társadalmi csoporttól vagy egy külső szemlélőtől, akik lehetnek kutatók, osztályozók, jogi intézmények stb. Az identitás *virtuális* dimenziója felöleli a társadalmi gyakorlat minden olyan szintjét, melyet a társadalmi identitás eredményez vagy magában foglal. A *következtetési* elem nem olyan egyértelmű ebben az esetben. Sokkal fontosabb az, ahogyan az egyén viselkedik és az, hogy a társadalmi kapcsolatok melyik konkrét rendszeréhez tartozik. Ugyanis csak a társadalmi gyakorlatok szintje teszi lehetővé az identitás kialakulását mind a társadalmi csoportok, mind a társadalmi kategóriák esetében.

Ezért az eltérő csoport-identifikációk szerint – bizonyos társadalmi gyakorlatok megnyilvánulásaiban vagy a megjelenés manifesztálódásában – beszélhetünk a megismerés, a besorolás, az elsajátítás és a kijelölés folyamatairól, melyeket a virtuális és a nominális tervek egyszerre valósítanak meg. A kategorizáció esetében azonban a kollektív azonosulás különböző szinteken megy végbe: az önbesorolás – vagy annak a megtagadása, hogy elfogadjanak bizonyos jellemzőket az egyén vagy a csoport vonatkozásában – virtuális szinten, míg a megismerés és a kijelölés a nominális szinten történik. A kutató, aki felállítja a kategóriákat, azonosítja a jellegzetes társadalmi gyakorlatot és identitásként fogalmazza meg valamely társadalmi egység megnyilvánulásait. Ha valaki sikertelenül keresi is a kollektív identitás szervezett formáit a valóságban, analitikai szinten még mindig *lehetséges a társadalmi identitásokat kategóriaként meghatározni és megkülönböztetni* az adott kategóriába tartozó személy bizonyos társadalmi gyakorlatainak és megnyilvánulásainak azonosítása révén. A mannheimi

terminológia alkalmazásával azt mondhatjuk, hogy az azonosított kollektív társadalmi gyakorlatok és megnyilvánulások együttesen határozzák meg az egyének helyét a generációk társadalmi struktúráján belül.

A kohorsz-generáció mint társadalmi identitás – szemben például a nemi identitással – nem objektív vagy biológiai különbségeken alapul. Egy kohorsz-generáció tagjai nem szükségképpen egykorúak. Ha a korkülönbség 5–8, esetleg 20 év is lehet, akkor melyek a kohorsz-generáció objektív, egységesítő jellemzői? Első ránézésre azt mondhatnánk, hogy a generációs identitást az önazonosság megnyilvánulásainak nominális osztályozásával lehet felismerni és definiálni. Ezek olyan közös tapasztalatok során szerzett társadalmi jellemzők, melyek különböző társadalmi intézmények társadalmi gyakorlatában találhatóak, és abban jelennek meg. Ebben az értelmezésben egy kérdést kell megválaszolnunk. Léteznek-e olyan társadalmi intézmények, melyekben a kohorsz-generáció tagjai nemcsak rendelkeznek bizonyos jellemzőkkel és gyakorlattal, hanem fel is ismerik és maguknak tulajdonítják ezeket a jellemzőket és a gyakorlatokat egy adott időben, valamint magukat kifejezetten a „mi generációnk”-ként azonosítják a nyilvános vitákban? Természetesen egy ilyen kölcsönösségen alapuló feltételezés megalapozná azt az érvelést, hogy egy adott generáció identitása *valóban* létezik a társadalomban.

Ezeket a módszertani megjegyzéseket kell figyelembe venni akkor is, ha önéletrajzi szövegeket elemzünk, vagy azt a kérdést vizsgáljuk, hogy mi alkotja a generációs identitás tartalmát, illetve hogyan lehetséges határokat vonni a különböző generációk között.

A virtuális identitás dimenziója a szövegekben úgy jelenik meg, hogy a szerzők azonos vagy hasonló interpretációkat közölnek társadalmi tapasztalataikról egy adott történelmi korszakon belül. Az elemzés során fontos megfigyelni, hogy az önéletrajzokban milyen egyedi élmények jelentkeznek a társadalmi változásokkal kapcsolatban, illetve hogy interpretálják a bemutatott társadalmi gyakorlatokat. Esetünkben az önéletrajzok tanulmányozása során a hasonló beszámolókat és interpretációkat annak jeleként tekintettük, hogy a szerző egy adott kohorsz-generációhoz tartozik. Természetesen a kutató egy ilyen identitást analitikai alapon hoz létre az elméleti vizsgálat megalapozásához. A szövegekben és elbeszélésekben nehéz egyértelmű kinyilatkoztatásokat találni a szerzőnek valamely generációhoz való tartozására, illetve arra vonatkozóan, hogy a szerző azonosítja magát egy adott társadalmi egységgel. Ezekben az esetekben a társadalmi egység alatt társadalmi kategóriákat kell érteni.

A generációk és a köztük lévő különbségek másik meghatározó sajátossága a nominális identitás. A nominális „címkézés” vagy az egyén valamely társadalmi egységbe történő önbesorolása a szövegekben az „*én generációm*” kifejezés használatával történik, s végső soron ez teszi lehetővé az egyes generációk közötti empirikus határok kijelölését.

Számos önéletrajz szerzője magát az azonos korúak csoportját nevezi generációnak, mert ők olyan egyedi történelmi eseményeket éltek meg, melyek megkülönböztetik őket más csoportoktól. Mások egyszerűen nem tudnak értelmezni ilyen élményeket és identitásokat.

ELBESZÉLT GENERÁCIÓK

A litván önéletrajzok első tanulmányozása során empirikus alapon három generációt különítettek el: olyan egyéneket, akik 1910–1922 közötti időszakban születtek, olyanokat, akik 1923–1944 és olyanokat, akik 1945–1957 között. A fiatalabb generációkat kizárták a végső elemzésekből, mivel az átlagos élettartam társadalmi kontextusa élettörténeteikben túl bizonytalanul jelentkezett.² Itt nagyon érdekes, hogy a *második generációba* tartozó, az 1923–1944 közötti időszakban született szerzők különösen intenzíven azonosítják magukat élettörténeteikben a saját generációjukkal. Mind nominális, mind virtuális szinten felismernek, elismernek és maguknak vindikálnak bizonyos társadalmi gyakorlatokat. Az ezekről való elbeszéléseikben hasonló társadalmi kategóriákra hivatkoznak, ami sokkal jobban érzékelhető alapot jelent a kollektív identitásokhoz. Így például az egyik 1930-ban született szerző a következőképpen foglalja össze a generációjáról adott terjedelmes leírást: „Élettörténetem befejezéseként csak még egy jellemzőt szeretnék megemlíteni a társadalmi környezet egyénre gyakorolt hatásaival kapcsolatban. Úgy vélem, hogy generációnk egy történelmi jelentőségű korszakot élt meg. Azt hiszem, hogy nagyon sok életet érintett és nemcsak az enyémet. Az első évtized, amikor – szerintem – a legalapvetőbb és legerősebb attitűdök kialakultak, a független litván nemzetállam megerősödésének ideje volt. Azok a megfigyelések, melyek szüleink és nagyszüleink életéhez és munkájához kötődnek, valamint az a tudás, amelyet első tanárainktól kaptunk, egész életünkre felejthetetlen marad. De eljött 1940. nyara. Összel az iskolában már teljesen más értékeket és hozzáállást tanítottak a hazáról, a vallásról és a nemzetről. Egy évvel később már ismét új szelek fújtak. Mindent, amit korábban tanítottak, ismét felülírták. A háború borzalmi és a kíméletlen mézslárlások mély hatást gyakoroltak a lélekre. Felbecsülhetetlen az a kár, amit országunk lakosságának el kellett szenvednie a háború évei alatt. Egész életemben bánom, hogy nem valósíthattam meg az álmomat a vágyott foglalkozásról. Nem lettem sem építész, sem tanár. A kemény munka, az állandó félelem és a bizonytalanságtól való félelemben való kimerülés miatt szüleim korán megbetegedtek és meg is haltak. Nekem is hosszú évekig súlyos betegséggel kellett küzdenem. Más rokonaimat is sok baj, betegség sújtotta. Mindezen túl a mindennapos nélkülözés is kétségbeejtő és frusztráló volt. Sok nehézség árán – a tanulás mellett egyidejűleg dolgoztam is – elvégeztem egy főiskolát. Nem volt lehetőségem arra, hogy nagyobb vágyaim legyenek. Úgy gondolom, hogy a legfontosabb dolog, amit sikerült elérnem az az, hogy becsületesen éltem. Soha nem ártottam senkinek, nem bántottam és nem csaptam be senkit. Az egyetlen dolog, amit sajnálok, hogy nem születtem jókor. Nem úgy történt, mint a slágerben: „Jó időben születtem, se előbb, se később.” Lehet, hogy egy kicsit későn születtem, mert nem tudtam megtapasztalni a normális életet a független Litvániában. Mindössze tíz éves voltam, amikor bejöttek az oroszok. Lehet, hogy túl korán szület-

² A fiatalok önéletrajzait általában sokkal jobban áthatja az önmaguk személyiségére való pszichológiai reflektálás és az intim kapcsolatok értékelése. Az „énre való társadalmi reflexiók”, a történelmi emlékek és szociológiai megfontolások egyre egyértelműbbé válnak az életkor előrehaladtával. Különböző korú szerzőktől származó önéletrajzok tanulmányozása során megállapítható, hogy az énrre való szociológiai szempontú reflexiók kifejlődése a szociális érettség eléréséhez köthető, a demográfia nyelvén szólva, ha az egyén eléri a 40-es éveit. Az önéletrajzok elemzése azt mutatja, hogy az ilyen emberek élettörténeteiben az egyén, mint a történelmi körülmények alakulásának „terméke” jelenik meg. Az én, mint egy immanens identitás jelenik meg, amely minden egyén saját énjéből fejlődik ki, és hasonlóképpen mások tulajdonítják neki, mint a kortársaival fennálló közös identitást. Ezért az írott történetek kiválasztásánál a további elemzések számára az én ilyen szociológiai megközelítéseit az élettörténetekben kritériumként értelmezték.

tem, mivel még elég valószínűtlen, hogy megélhetem majd a jobb időket. Még ha az élet lassan jobbra is fordul, természetesen már nem lesz időm aktívabb részvételre. A gyermekkorom és a serdülőkorom tele volt nélkülözéssel. Nem volt könnyű korán a magam lábára állni. És most, életem őszén úgy tűnik, ismét nehezebb idők következnek. Istenem, miért kell az én generációnak ezt a sorsot elszenvednie?”³

1991-ben a litván függetlenség visszaállítása után egy sajátos erkölcsi ösztönzés arra indította azokat a szerzőket, akik ebből a generációból származtak, hogy újra-értékeljék hozzáállásukat a múlt eseményeihez és mindahhoz, ami a jelenben történik. Az új politikai körülmények közepette szembe találták magukat az értékek közötti feszültséggel és azzal a kötelezettséggel, hogy számot kell adniuk arról, melyik oldalt is választották 1940-ben a litván függetlenség elvesztésekor, és miért az adott életforma mellett álltak ki. Az új társadalmi helyzetben lehetetlen volt az ént azonosítani és definiálni ilyesfajta magyarázat megadása nélkül. A második kohorsz-generációt – Miller fogalmával – egyfajta átmenetként definiálhatjuk, melynek identitását a történelmi és társadalmi átalakulás során a szocializáció legintenzívebb periódusában – a 6 és 17 éves kor között – átélt élmények határozták meg. Ebben az időben a második generáció tagjai tanúi voltak a *hagyományos* és *modern* társadalmi valóság közötti *átmenet*nek. Az eredeti valóság széthullása, a független nemzetállamok összeomlása és az új, mesterséges valóság beszívargása egy olyan közös élmény volt, amelyet sok tekintetben különböző életvitelű emberek együttesen éltek át vagy immanens módon, személyes élmények hatására, vagy külsőlegesen, az adott időszak kollektív társadalmi tapasztalatai révén. Ha az új, nem eredeti valóságot az értékek oldaláról szemléljük, akkor analógiát találhatunk a társadalmi játékokkal. Az egyik 1932-ben született szerző visszaemlékszik egy barátságos beszélgetésre, amely egy KGB ügynök és az *Erdei Testvérek Mozgalmához*⁴ tartozó rokona között játszódtott le, valamint arra, hogyan segítettek egymásnak: „Különös volt figyelemmel kíséreni egy ennyire barátságos beszélgetést e két férfi között, akik a kommunista ideológia és az akkori társadalmi valóság alapján halálos ellenségek kellett volna hogy legyenek.”

A két különböző valóság egymás melletti létezése arra kényszerítette a második generáció tagjait, hogy komoly döntést hozzanak politikai identitásukat illetően. Dönteniük kellett, melyik ideológiával és társadalmi gyakorlattal tudnak azonosulni. Akkoriban ennek a választásnak elemi erejű kihatása volt a társadalmi mobilitás későbbi lehetőségeire. Ezért az önéletrajzok gyakran mutatják az értékek és elvek felülvizsgálatát. Azt mondhatjuk, hogy az 1950-es években három lehetőség volt az értékorientált társadalmi gyakorlatok közötti választásban. Az első csoport hű maradt a korábbi autentikus társadalmi valósághoz, mely rendszerint összekapcsolódott a helyi falusi közösségekkel, a szülőktől örökölt értékekkel és a független Litvánia továbbélő szimbolikus dimenziójával. A közösségi lét vonatkozásában semlegesek maradtak, és nem csatlakoztak a kommunista ifjúsági szervezetekhez vagy kommunista pártokhoz. A másik csoport már új társadalmi gyakorlatot követett: ők tagjai lettek a kommunista ifjúsági szervezetnek és a pártnak.⁵ Ezt az ideológiai lépést azonban gyakran sokkal inkább eszközjelleggel, utilitárius alapon értelmezték, így részben elkerülték azt a dilemmát,

³ Egy 1930-ban született litván férfi önéletrajza.

⁴ Litvániában az *Erdei Testvérek Mozgalma* a háború utáni időszakban szerveződött ellenállási mozgalmak egyike volt.

⁵ A kommunista ifjúsági szervezet tagjainak száma az iskolákban 600-ról 14 100-re emelkedett az 1945–1951 közötti időszakban. A kommunista ifjúsági szervezet tagjainak összlétszáma 3806-ról 52 689-re nőtt ugyanabban az időszakban (ZINKUS et al. 1980).

hogy politikai döntéseiket vajon szabadon vagy értékeik alapján hozták-e. Ezek az életrajzírók önértelmezésüket pragmatikusan vagy személyes biztonságra hivatkozva próbálták megindokolni. Az ilyen igazolás lehetővé tette, hogy belsőleg lojálisak maradjanak „a szülők értékeihez és a független Litvániához”, míg a közéletben elfogadják az új társadalmi gyakorlatokat, ami lehetővé tette számukra az új rendszerbe való zökkenőmentes integrálódást; ennek szintén voltak pozitív társadalmi értékei. A harmadik csoport olyan emberekből állt, akik abszolút pozitívan ítélték meg az újonnan nyílt lehetőségeket. Mindenekelőtt a társadalmi mobilitás fokozott esélyeit értékelték. Ezek az emberek az új társadalmi gyakorlatot teljes egészében tudatosan választották, és az új társadalmi valóságnak kizárólag a pozitív oldalát hangsúlyozták.

A második generáció számára nem csupán az értékorientált vagy politikai jellegű választások jelentették az egyetlen dilemmát. Választaniuk kellett a szocializáció hagyományos és modern módjai között is. Maga a szocializáció folyamata ugyanis – melynek az értékorientáció kialakítása során folyamatosnak kellene lennie – szétterjedt. A második világháborúig az otthoni háttér és az iskola együttesen alkotta a hagyományos szocializáció konzisztens folyamatát, mely egyazon társadalmi valóság felé hatott. A szovjetek és az új társadalmi valóság azzal az elemi célkitűzéssel léptek be ennek a generációnak az életébe, hogy felépítse a litván szocialista nemzetet és egyben egy modern szocializációs folyamatot is magával hozott. A háború és a megváltozott rendszer megbontotta a szocializáció kontinuitását – az oktatás rendszertelen volt, számos oktatási intézményt pedig bezártak.⁶ A későbbiekben, az 1960-as években, nagy számban vontak be olyanokat a modern szocializáció folyamatába, akiknek korábban nem volt lehetősége az oktatásban való részvételre – sokan esti iskolát végeztek és felsőoktatási intézményekbe is jelentkeztek. A hivatalos szocializációs folyamat meghosszabbított jellege különböző korú egyéneket kapcsolt össze egy kohorsz-generációba, átfogva egy 21 éves periódust.

Másrészről a hivatalos másodlagos szocializáció meghosszabbítása nem kapcsolódott össze az intézményesült életstádiumokkal. Például a modern szocializáció nem felelt meg a családi élet ritmusának. Számos családban nem engedték a gyerekeknek a továbbtanulást a főiskolákon vagy egyetemeken, mert pénzt kellett keresniük, hogy támogathassák családjukat. Ez azt jelentette, hogy a valós helyzet korábbi érettséget követelt meg, miközben a hagyományosan egymást kiegészítő szocializációs és társadalmi érési folyamatok szétterjedtek a modern rendszerben. Idősebb és fiatalabb egyének mentek át a másodlagos szocializációnak ugyanazon aktív folyamatán, de a fiatalok nem szembesültek jelentősebb megszakításokkal a másodlagos szocializációjuk során. A nyilvános politizálásban ezt a társadalmi folyamatot úgy minősítették, hogy „ezzel elvben teljes egészében elérhető a fiatalság általános középfokú oktatása” (ZINKUS et al. 1980, 134). Bár ifjúságpolitikaként mutatták be, de valójában nagyon sok felnőtt vett részt 8 éves szakképzésben, akiket egyúttal rákényszerítettek arra, hogy eredményesen végezzék el a középfokú oktatást. E meghosszabbított szocializáció inkonzisztenciáját sok szerző így kommentálta: „Mindenkinek el kell jutnia a középfokú oktatásba [...] De a többség, amikor bekerült az iskolába, egyáltalán nem tanult. Miután befejezték tanulmányaikat, sokan el sem mentek átvenni bizonyítványaikat.”⁷

⁶ Az 1940–1941-es tanévben 3001 iskola volt Litvániában, az 1944–1945-ös időszakban számuk 2906-ra csökkent.

⁷ Egy 1952-ben született férfi önéletrajza.

Az új társadalmi rend módosította a társadalmi mobilitást és a szocializációt. Egyrészt nagyon sok új lehetőség nyílt meg, másrészt a sikeres karriereket szigorú kritériumok szerint alakították. Sok embernek kellett elhagynia a hivatalos szocializációt már egy korai stádiumban az új rendszerrel szemben tanúsított nem lojális magatartása miatt. Ez alapjaiban határozta meg a lehetőségeit a társadalmi mobilitásban. Mások a felsőoktatást a szovjet hadseregben teljesítendő katonai szolgálat alternatívájaként választották és szakemberek lettek a megszállt területeken, amit a Kommunista Párt is támogatott. A harmadik út az volt, ha az egyén megelégedett kizárólag az alapfokú oktatással és azáltal teremtett jobb anyagi életfeltételeket, hogy csatlakozott a munkások vagy parasztek hegemónikus osztályához. Az önéletrajzok minden személyes karrierválasztást szerzői értékítéletekként tüntettek fel, és a domináns szovjet ideológiával való összehasonlításban értékelték.

A szocializáció megszakadását és a társadalmi mobilitás egyedi jellemzőit, például a munkaerőpiacra való korai belépést nagy mértékben a család mint intézmény szerepében bekövetkezett változások határozták meg. Sok családban a nők voltak az első számú kenyérkeresők. A háború utáni korszak és a kollektivizálás megkövetelte, hogy a férfiak ne csak a tulajdonukat adják fel, hanem a családon belül korábban kialakított tényleges és szimbolikus szerepüket is. A társadalmi átalakulások után a család, mind tagjainak fizikai és anyagi ellátását biztosító funkciójánál, mind szimbolikus jelentőségénél fogva, egyre fontosabbá vált. Sok szerző számára a család maradt az egyetlen biztos pont az egyébként új, idegen és veszélyes szovjet valóságban. A háború utáni élethelehetőségekre utalva egy 1941-ben született nő a következőképpen idézi vissza ezt a helyzetet: „A család volt az a szöglet, ahol önmagad lehettél, még akkor is, ha itt sem mondhattad ki nyíltan, amit éppen akartál”. Nem véletlen tehát, hogy e generáció számára a női hagyományos szerep különösen fontossá vált a mindennapi élet megszervezésében. Bizonyos vonatkozásokban ez változtatta meg a nemek közötti viszonyt, valamint a nők és férfiak identitását.

Az első és harmadik generáció identitását a *kategorizálás* és az egyes korcsoportok vonatkozásában megalapozott társadalmi kategóriák és gyakorlatok meghatározása befolyásolta. Ily módon kimutatható az első kohorsz-generáció erős kötődése a hivatalos oktatás intenzív gyakorlatához. Az első kohorsz-generáció azon szerzőkből áll, akik 1910 és 1922 között, tehát a litván függetlenség előtt, vagy annak első éveiben születtek, és akik tanulmányaikat a második világháború előtt fejezték be. Alapvető szocializációjuk és a munkaerőpiacon való első tapasztalatszerzésük 1918 és 1940 között, a függetlenség időszakában zajlott. A radikális történelmi fordulat kitörésekor, 1940-ben 18–30 évesek voltak. Ettől kezdve, a szociális kontextus tekintetében, a társadalomba való belépésük folyamata meglehetősen konzisztens volt. Mindez ugyanabban a társadalmi valóságban zajlott. Ennek a generációnak az önéletrajzai szervesen összefonódtak a fiatal, független litván nemzetállam sorsával. Az önéletrajzi források láttán az az érzésünk támadhat, hogy számukra életük kezdeti szakasza egybeesett a *független* Litvánia társadalomtörténetének kezdetével. Nehéz megítélni, mit mondhattak a szülők és a nagyszülők ennek a generációnak a saját fiatalságukról, de a régi időkről szóló történetek nem tekinthetők jelentősnek. Nyilvánvaló, hogy ennek a generációnak az önazonossága szempontjából a legfontosabb korszak Litvánia „élete” fiatalságuk idején.

Mint azt már korábban megjegyeztük, az első kohorsz-generációt a hivatalos oktatási rendszer intenzív hatása jellemzi, amely különösen azzal formálta az egyén iden-

titását, hogy új lehetőségeket nyitott számára a társadalomban. A gyermekek kötelező oktatását Litvániában 1922-ben vezették be (BRONIUS 2002, 334). A szocializáció sokkal formalizáltabbá vált. A szocializáció hagyományos közvetítői – a család, a rokonság, az egyház, a legközelebbi vidéki közösségek és a fiatalokat felfogadó farmerek – mellett új elemek is megjelentek: az oktatás professzionizált, bürokratikus intézményei. Az oktatás modern rendszere a tanítás és a szakképzés szorosan összefonódott a független Litvánia nemzeti hazafias ideológiájával az 1920-as évek elején (MARCINKEVICHIENĖ 1991). A családon mint intézményen belül is kiemelkedő változások mentek végbe a szocializációs folyamatban, mégpedig két vonatkozásban. Először is bizonyos oktatási és gyakorlati funkciók átkerültek az illetékes oktatási rendszerbe, másrészt ugyanannak a leszármazási generációnak a tagjai, még pontosabban a testvérek aktívan részt vettek az első generáció tagjai értékrendszerének alakításában. A tanultabb testvérek lelkesen vonták be rokonaikat a nemzeti testvériség közösségébe, ami egyben a nemzetállam tudatos építését is jelentette (TEREŠKIANAS 2001, 88). Erkölcsei kötelezettségnek érezték, hogy előmozdítsák a hazafias érzéseket, hogy támogassák a nemzeti identitást és hazafias kötelezettségüknek tartották, hogy Prométheusz elveit terjesszék fivéreik és nővéreik körében. Ezek az ambíciók gyakran jelennek meg az önéletrajzokban. Egy 1918-ban született nő fiútestvérének leveléből idézi: „[...] arra törekszünk, hogy messzebbre és magasabbra jussunk, hogy annyit tanuljunk, mintha örökké élnénk”.⁸ Az oktatás egyben azt is eredményezte, hogy kiszakította az első generációt a szocializáció hagyományos vidéki környezetéből és újabb, sok szempontból konfliktusokkal terheltbb helyzetek felé terelte őket. A gyerekek, különösen a lányok, lelkesedtek azért, hogy tanulhattak, ami szokatlan és meglehetősen új törekvés volt a szüleik szemszögéből nézve. A nőknél jelentkező új szerepek nehezen voltak összeegyeztethetőek a női feladatok hagyományos értelmezésével. Egyrészt a nőket hivatalosan arra buzdították, hogy vállalják a szakképzéssel és a tanulóssal járó kihívást a nemzet szolgálatában, Litvánia szolgálatában, és a fiatal lányok ezt valóban így is akarták. Másrészt az idősebb generáció hajlott arra, hogy a nők hazafias jellegű képzését és tömeges oktatását inkább problematikusnak tartsa, mintsem előnyösnek. Ahogyan egy asszony fogalmaz: „A mi családukban minden apám akarata ellenére történt. Csak az egyik fiú tanult, miközben mind a három leány rohant az életbe és tanár lett [...] Az én sorsom az volt, hogy szabó legyek, mivel nagy volt a családuk és sokat kellett ruhákra költeni.”⁹ A nők oktatáshoz való viszonya az egyes generációk közötti konfrontációk központi témája volt, ami rendkívül tisztán megfigyelhető az első generáció önéletrajzaiban. Azt mondhatjuk tehát, hogy az 1920-as években a nők társadalomban való részvételéről szóló lényegi megközelítések nemcsak a családon belül választottak el két generációt, hanem a más önéletrajzokban jelentkező kohorsz-csoportoktól való elhatárolás fő elve is ez lett. Az első generációban a szocializáció közvetítőinek köre számos új intézménnyel bővült. Ezek elsősorban azok az ifjúsági szociális, politikai és vallási szervezetek voltak, melyek 1910–1922 között alakultak ki, tehát az első generáció szocializációjának legfontosabb szakaszában: gyermekkorukban, serdülőkorukban, fiatal felnőttkorukban. Önéletrajzaikban hangsúlyozottan jelenik meg, ahogy ezek a szervezetek aktívan bekapcsolódtak a fiatalok életébe.

⁸ Az 1940–1941-es tanévben 3001 iskola volt Litvániában, az 1944–1945-ös időszakban számuk 2906-ra csökkent.

⁹ Vö. Egy 1919-ben született nő önéletrajza.

A harmadik kohorsz-generáció tagjai 1945 és 1957 között születtek. Ennek a generációnak a határait szimbolikus értelemben a két független – az 1918 és 1940 közötti, illetve az 1991-től fennálló – Litvánia jelöli ki. Mind ennek, mind a megelőző generációnak a tagjai névlegesen is ezeket a határokat vonják meg. Így 1945, a szovjet megszállás teljes megszilárdulásának és a második világháború befejezésének az éve az a szimbolikus küszöb, mely elválasztja a harmadik generációt az azt megelőzőktől. A korábbi generációk hasonlóan ítélik meg a harmadik kohorsz-generációt. Ezek ugyanis születésük objektív dátumát tekintve a független Litvánia autentikus társadalmi valóságához tartoznak. Egy 1945-ben született nő így emlékezik: „Én nagyon őszintén, melegen és mondhatni lelkesen fogadom az eseményt (ti. a független Litvánia kikiáltását 1991-ben), de az apám hirtelen azt mondta: Te ezt nem értheted, nem foghatsz fel, mert nem tudhatod, mit is jelent a szabadság valójában. Eddig nem éltél szabadon, éppen a fogságban születted!”¹⁰

A harmadik generáció a szovjet társadalmi valóságban nőtt fel. A társadalmi integrálódás és a társadalmi érés legintenzívebb periódusa „a szocializmus Litvániába történő bevezetésének és intézményesülésének” idejére tehető. E generáció közös élményeit a közéleti szintér átalakulása formálta, amit a gazdaság és az ipar modernizációja idézett elő. A vidéki gazdaság technikai fejlődése lerombolta a szülők és nagyszülők családi gazdaságait, és széttagolta a korábban kialakult hagyományos, autentikus valóság szimbolikus és imaginárius összefüggéseit. A városi tervpolitika és lakáselosztási rendszer szintén elemi erővel határozta meg a generáció identitását. Ennek eredménye volt a felnőttkor relatív határainak egyedi megtapasztalása, és egy inadekvát átmenet az intézményesült életstádiumok között. A társadalmi érettség elérésének legfőbb akadályja a harmadik generáció számára az önálló lakás megszerzésének a problémája volt. A háború utáni időszak iparosodása és városiasodása a kiterjedt családok felbomlását és kisebb, atomizált családok kialakulását eredményezte (STANKÜNIENĖ 1995, 42–43). A modern városiasodás szocialista politikája hasonló hatást gyakorolt a családszerkezetre. A kis lakások építése korlátozta a családok méretét. A lakások szűkössége másfelől a családok felbomlásával fenyegetett. Társadalmilag érett, fiatal felnőttek soha nem hagyták el a szülői házat, vagy rákényszerültek, hogy hazatérjenek és a szüleikkel maradjanak.¹¹ Ezért a harmadik generáció tagjai a társadalmi érettség elérése után egyhelyben ragadtak, nem tudtak továbblépni, és el kellett viselniük a végtelen halogatással járó életformát. Az egy életszakaszban való megtorpanás következményei így jelennek meg az önéletrajzíróknál: „[...] ha a fiatal családok külön tudnának élni, talán kevesebb tragédia lenne, talán kevesebb válás történe.”¹² Nyilvánvaló, hogy a munkába lépés kezdetén történő lakáshoz jutást úgy értelmezték, mint a magasabb társadalmi státusz és az egyén szociális érettségének szimbólumát. A szovjet lakáspolitikája az élet számos területére kihatott. Az önéletrajzokban ennek a politikának az absztrakt társadalmi természete úgy jelentkezik, mint az egyes embertől független makroszin-

¹⁰ Egy 1945-ben született nő önéletrajza.

¹¹ A litván családok születési rátáinak demográfiai elemzéséből származó anyagok tanulmányozása kimutat egy mintát a társadalmi viselkedésben. Ezt az egyének társadalmi érettsége alatt lehet megfigyelni, amikor a családalapítás és az első gyermek megszületése megelőzi a saját különálló háztartás létrehozását. Noha itt az 1965–1970 közötti kohorsz vizsgálatáról van szó, a minta a jelenlegi esetben alkalmazható az idősebb kohorszokra is. Ennek az oka, hogy az 1945–1960 között született nők 9,9–11,6%-a, a férfiak 3,8–12,5%-a még mindig szüleivel él. (STANKÜNIENĖ et al. 1999, 15–16., 69–79.)

¹² Egy 1956-ban született nő önéletrajza.

tű tervezés következménye. Ezért valószínű, hogy az egyének a tervezéshez mint kollektív társadalmi tényhez való viszonya hozta létre a modern predesztináció és elidegenedés különös érzését. Ez az érzés, amely közös jellemzője lett a generáció identitásának, világosan kifejezésre jut az önéletrajzokban is. Egy 1949-ben született nő a tervezéshez való hozzáállását így jellemzi. „[...] a sorsod mindig a maga útján megy, nem választhatod meg a szüleidet, férjedet, gyermekeidet, sem lakóhelyedet, sem az életviteledet.”¹³

A harmadik generáció, amely a szovjet berendezkedésben tanult meg élni és alkalmazkodni, hajlamos arra, hogy sokkal élesebben észlelje az elhatárolódásokat az adott korszakban. Az önéletrajzokban a saját korukba zártság különböző érzéseit jelenítik meg. Az önéletrajzok megírásakor, 1995-ben, sokan céltalannak érezték azokat a napokat, amiket egy már letűnt valóságban éltek le. Itt ismét vissza kell térnünk az érettség problémájához. Ennek a generációnak az önéletrajzi szövegeiben tisztán látható, hogy a politikai, a gazdasági és a társadalmi reformok megszakították a társadalmi lét kontinuitását. A játékszabályok 1991-et követően megváltoztak és különös módon teljesen kiiktatódott ennek a generációnak az életéből az az életciklus, amelyben az emberek végső soron elérték a stabilitást és a magas társadalmi státuszt. A szerzők arra kényszerültek, hogy társadalmilag függő személyekké váljanak. Sokat veszítettek és mindent újra kellett kezdeniük, hogy visszatérhessenek a korábbi életstádiumuk integrált gyakorlataihoz. Egy nő ebből a generációból ezt panasolja: „A jövőmre gondolok. A második lányom születése óta nem dolgoztam. Még azt sem tudom, mire vagyok képes. A tudásom elavult. Nem tudok idegen nyelveket, nem értek a számítógéphez. Most még nagy szükség van rám otthon, sokat segíték a lányaimnak. De ez a jövő? Néha azon gondolkodom, hányan lehetnek hasonló helyzetben?”¹⁴ Másrészt a szerzők kirekesztettnek érezték magukat az aktív társadalmi életből. Nem tudták, hogyan alkalmazkodjanak az új körülményekhez, s így helyet kellett csinálniuk a fiatalabb generációknak. Ennek eredményeként a tervezettnél korábban vonultak vissza, vagy mentek nyugdíjba. Hirtelen ugrást kellett tenniük a következő intézményesült életstádiumba, méghozzá az időskor fázisába. Egy férfi így fogalmazott: „Magunkra hagytak bennünket az időnkkel. Ez a mi kincsünk.”¹⁵

A GENERÁCIÓK EMPIRIKUS JELLEMZŐI

A három generáció között húzódó empirikus határok akkor jellemezhetőek, ha azokat a társadalmi változásokat elemezzük, amelyek az életkori kohorszok másodlagos szocializációja során mentek végbe. Mellékesen meg kell jegyezni, hogy ezeket az eseményeket, mint a társadalmi emlékezet formálásának fő tényezőit, először két, Litvánia történelmi tudatáról szóló szociológiai tanulmány eredményei erősítették meg 1989-ben, illetve 1994–1995-ben. Mint azt korábban említettük, a litván történelmi tudatot vizsgáló kutatások, melyeket 1989-ben Gaidys, Tureikytė és Šutinienė, illetve 1994–95-ben Sutiniene végeztek (GAIDYS–TUREIKYTĖ–ŠUTINIENĖ 1989), bizonyították a fentiekben bemutatott három generációs elméleti modell érvényességét, a generációs identitások és a társadalmi egységek közötti határok létezését, amely az alábbi táblázatban látható. Az első táblán Gaidys és társai szerint (GAIDYS–TUREIKYTĖ–ŠUTINIENĖ

¹³ Egy 1949-ben született nő önéletrajza.

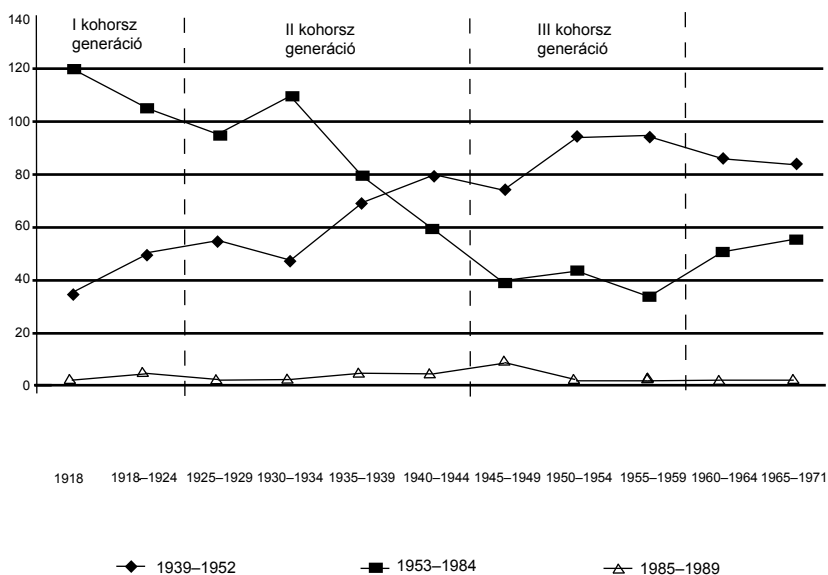
¹⁴ Egy 1956-ban született nő önéletrajza.

¹⁵ Egy 1945-ben született férfi önéletrajza.

1989, 83) összesen 11, 1918–1971 között született kohorsz megoszlása látható aszerint, hogy életükben mekkora jelentőséget tulajdonítanak bizonyos történelmi eseményeknek. Ezeket az eseményeket három halmazba sorolták, s a válaszokat az egyes kohorszokra jellemző százalékos arányok kumulált értékében tüntették fel:

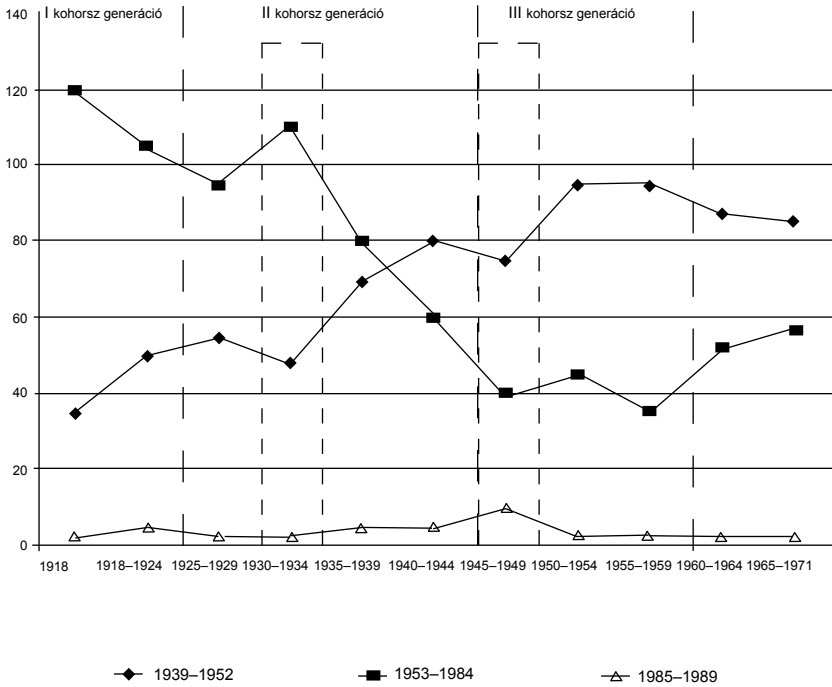
- az 1939–1952 közötti események: Molotov–Ribbentrop paktum, Litvánia szovjet annexiója, második világháború, háború utáni időszak, háború utáni politikai elnyomás és kolhozosítás;
- az 1952–1985 közötti események: Nyikita Hruscsov reformjai;
- az 1985–1989 közötti események: a litván függetlenségi mozgalom, a Mihail Gorbacsov által meghirdetett peresztrojka.

1. ábra: A kohorsz-generációk összetétele és a kollektív tudat jellemzői Litvániában

A második ábra a három kohorsz-generációból álló elméleti modellünk, illetve a Gaidys és társai által felállított, a generációk elhatárolását érintő séma mellérendelt helyzetét mutatja (GAIDYS–TUREIKYTĖ–ŠUTINIENĖ 1989, 83).

2. ábra: A kohorsz-generációk és a generációk találkozása

A Gaidys és társai által vezetett kutatás két generációt különböztet meg, amelyek egybevágnak az 1929–1934, illetve az 1945–1949 között született két kohorsszal. Következésképpen a fenti generáció azonosítása bizonyos mértékig bizonyítja a második kohorsz-generáció létét (az 1923–1944 között születettek), míg az első, Gaidys és társai által megkülönböztetett csoport egy átmeneti kohorsz-generációnak tekinthető. Emellett a második generációt érintő fenti határok (1945–1949) egybeesnek a harmadik kohorsz-generáció kezdetével. Az első és a második generáció tagjai meglehetősen különböző történelmi tényeket vesznek számításba, amikor a XX. század legfontosabb eseményeiről van szó. Az első csoport az 1939–1952 közötti eseményeket hangsúlyozza, a másodlagos szocializációjuk legintenzívebb periódusa során végbemenő átalakulásokat tekinti legfontosabbnak. Itt látható az önéletrajzi emlékek alkalmazása, amikor a történelmi eseményeket személyes élményekként idézték fel. A kutatás szerint a megkérdezettek a második világháborút (a válaszadók 23%-a) és a sztálini elnyomást (a válaszadók 28% -a) nevezték meg személyes és közös élményeik alapjául.

A második generáció, amelyet Gaidys és társai határoztak meg (GAIDYS–TUREIKYTĚ–ŠUTINIENĚ 1989, 83) összehasonlítva az általuk adott válaszokat más korcsoportokéval, leginkább az 1988-as litván függetlenségi mozgalmat idézik fel és csak ritkán említenek olyan eseményeket, melyek a háború utáni korszakra vagy a sztálini elnyomás időszakára datálódhatnak. Ennek a trendnek az lehet a magyarázata, hogy a második és az 1945–1957 között született harmadik generáció éles határvonalat rajzol saját identitása köré, és elkülöníti azt más generációkétól. Tagjai számára ezért az 1939–1952

közötti időszak eseményei csak elképzelt, de át nem élt elbeszélések, melyeket kizártak az élettörténeteikből és történelmi tudatukból. Például egy 1949-ben született nő ezt állítja önéletrajzában: „Számomra Smetona – aki a háború előtti Litvánia utolsó elnöke volt 1926–1940 között – és az első függetlenség olyan, mint egy távoli ábránd, egy elavult, régi és szükségtelen dolog. És még osztálytársaim között sem hallottam soha beszélgetést erről. Mindegyikünk egy másik jelenben élt és soha el sem tudta képzelni, hogy ez másként lehetne. Miért foglalkozunk ilyen szeméttel?”¹⁶

Ezeket az előfeltevéseket a fent említett történelmi tudatról szóló kutatásból származó érv is alátámasztja, amely szerint az 1945 és 1959 között születetteknek nagyrészt egyáltalán nincs véleménye vagy ítélete Smetona elnökségéről. Másrészt a függetlenségi mozgalomra helyeződő különleges hangsúly magában foglalja azon előfeltevés megtagadásának igényét, mely szerint a szocializáció és a szociális integráció a szovjet társadalomban szimbolikusan jelentéktelen volt. Mintha saját korunk börtönéből szándékoznánk kitörni.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Nehéz megmondani, hogy e rövid, generációkról szóló összefoglaló szigorúan követ-e Mannheim definícióját, amely a generációs egységeket leginkább politikai közvetítőnek tekintette. A politikai közvetítés jellemzőinek vizsgálata azonban túlmegy ennek a tanulmánynak a keretein, amely inkább az önéletrajzokban megjelenő értékorientált társadalmi gyakorlatok és attitűdök elemzése. A kiválasztott generációkat ezen jellemzőknek megfelelően definiáltuk és különítettük el. De az elmúlt tizenhét évben, a Litvániában és Kelet-Európában lezajlott társadalmi változások arra indítottak, hogy a generációk közötti distinkciók elméleti modelljét kiegészítsük a mannheimi szemlélettel. Ez tette lehetővé, hogy most már tisztábban lássuk, melyik generáció indította el e nagy politikai átalakulásokat.

Ebben a vonatkozásban elfogadhatjuk a német szociológus, Martin Kohli értelmezését, mely szerint „a legkeletibb országokban 1989. nyara nem annyira ifjúsági mozgalom, mint inkább a '68-asok végső győzelmének megtestesülése volt [...] Nyugaton a '68-asok már régen beteljesítették történelmi küldetésüket, keleten ez 20 évvel később, sokkal nehezebben jött el.” (KOHLI 1996, 3.) Litvániában hasonlóan alakul a helyzet, mivel azoknak a többsége, akik 1989–1991-ben a radikális politikai változások élén álltak, a XX. század ötödik évtizedében születtek, a második generációhoz tartoznak, és a maguk módján teljesítik be a Mannheim Károly által elképzelt történelmi küldetést.

Fordította Egresi Katalin

¹⁶Egy 1949-ben született nő önéletrajza.

IRODALOM

- GAIDYS, Vladas – TUREIKYTĖ, Danuta – ŠUTINIENĖ, Irena 1989. *Istorinė lietuvių atmintis* (empirinės charakteristikos). Filosofija, sociologija 1.
- JENKINS, Robert 1996. *Social Identity*. London: Routledge.
- KOHLI, Martin 1996. *The problem of generations: family, economy, politic*. Public lecture No. 14. Collegium Budapest – Institut for Advanced Study.
- MAKAUSKAS, Bronius 2002. *Lietuvos istorija*. Kaunas: Šviesa.
- MANN, Michael (ed.) 1983. *The Macmillan Student Encyclopedia of Sociology*. London: Macmillan.
- MANNHEIM, Karl 1952. The Problem of Generation. In Paul Kecskemeti (ed.): *Essays on the Sociology of Knowledge*. New York: Oxford University Press.
- MARCINKEVIČIENĖ, Dalia 1991. *Vedusiųjų visuomenė: Santuokos ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžianus pradžioje*. Vilnius: Vaga.
- MILLER, Robert L. 2000. *Researching Life Stories and Family Histories*. London: Sage.
- PILCHER, Jane 2000. *Age and Generation in Moder Britain*. Oxford: Oxford University Press.
- RILEY, Matilda W. 1998. *A Life Course Approach: Autobiographical Notes*. In Giele, Janet Z. – Elder, Glen H. (eds.): *Methods of Life Course Research: Qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks: CA:Sage.
- STANKŪNIENĖ, Vladislava 1995. *Demografinių procesų valdymas. Teorija ir praktika*. Vilnius: Technika.
- STANKŪNIENĖ, Vladislava et al. (eds.) 1999. *Gimstamumas ir šeima: biografinis požiūris*. Vilnius: Mokslo aidai.
- ŠUITINIENĖ, Irena 1996. Istorinė Paribio gyventojų sąmonė ir jų integracija Lietuvos valstybėje. In Romualdas Grigas et al (eds.): *Paribio Lietuva – Sociologinė Paribio gyventojų integravimosi į Lietuvos valsybę apybraiža*. Vilnius: LFSI.
- TEREŠKIANAS, Artūras 2001. *Kūno žymės: seksualumas, identitetas, erdvė Lietuvos kultūroje*. Vilnius: Baltos lankos.
- ZINKUS, J. et al (eds.) 1980. *Lietuvos TSR*. Vilnius: Mokslas.

Knauer Gyula: Brassai egy éves kora körül és édesanyja id. Halász Gyuláné (sz. Verzár Matild) műtermi portréjük, 1901k., matt celloidin